

Прочие документы XVIII в.

1. Судебные решения. 1764 г., 8 л.
2. Судебное решение. 1774 г., 4 л.
3. Дело о порубании иконы рыльским помещиком поручиком Львовым. 1757–1759 гг., 25 л.
4. Документы о земельных дачах с 7185 (1677) по 1725 гг., 27 л.
5. Рукописная копия указов императрицы Елизаветы Петровны от 22 мая и 5 июля 1742 г., 2 л.
6. Промемория из Рыльского духовного правления в Рыльский Николаевский монастырь с приложением манифеста Екатерины II от 17 марта 1775 г. по случаю окончания войны с Турцией., 10 л.
7. Дело о межевом споре. сер. XVIII в., 9 л.
8. Журнал регистрации купчих крепостей и доверенностей. 1782–1791 гг., 49 л.
9. Межевая книга Путивльского уезда Подгороднего стану Молченской Софрониевой пустыни. 1780 г., 8 л.
10. Межевая книга Рыльского уезда писцовой церковной земли церкви Вознесения Господня в городе Рыльске. 1783 г., 15 л.
11. Патент на производство сержанта Ионы Старостина в чин прапорщика Нашебургского пехотного полка. 30 мая 1764 г., 1 л.
12. Патент на производство подпоручика лейб-гвардии Преображенского полка Ермолая Ширкова в чин поручика. 12 мая 1774 г. 1 л. Автограф Екатерины II. Приписка: «подполковнику графу Алексею Орлову», 1 л.
13. Патент на производство портупей-прапорщика Елецкого пехотного полка Николая Дьякова в чин прапорщика. 4 мая 1826 г., 1 л.

Прочие документы XIX в.

1. Прощение рыльской дворянки М.И.Звягиной на имя гражданского губернатора А.М.Вревкина. 20 января 1800 г., 2 л.
2. Черновик письма ответа по делу о прощении М.И.Звягиной, адресованного её мужу Д.Ф.Звягину. 31 августа 1801 г., 2 л.
3. Свидетельство, выданное однодворцу Е.А.Замутину рыльского уезда д. Горелуховой. 28 августа 1839 г., 2 л.
4. Прощение коллежской регистраторши Д.И.Кусаковой, помещицы А.И.Дьяковой и подпоручика Полатовского пехотного полка И.Ф.Маркова о разделе земель. 1830-е гг., 2 л.
5. Прощение рыльского дворянина Я.А.Лешпицкого по делу о пропаже 3 рублей серебром и оскорблении его крестьянами. 1870 г., 2 л.
6. Письмо вдове М.А.Дьяковой из Московской сохранной казны. 1871 г.
7. Сопроводительное письмо начальнику Баталпашинского военного округа Кубанской области от старшего нотариуса Костромского окружного суда при пересылке денег полковнику Кубанского казачьего войска В.Н.Дьякову. 1875 г., 1 л.

Мірошниченко О.М.
Національний заповідник «Глухів»

**ДЕКОРАТИВНІ ЕЛЕМЕНТИ
КІНСЬКОЇ ЗБРУЇ XVIII ст.
У ФОНДАХ НАЦІОНАЛЬНОГО
ЗАПОВІДНИКА «ГЛУХІВ»**

Важко знайти людину, яка б була байдужа до коней. Ці тварини з давніх часів допомагали як у домашньому господарстві, так і на полі бою. На рівні з визначними особистостями, коні увічнені в скульптурах з каменю та бронзи. Важко не звертати увагу на природну красу коней, яка постійно вдосконалюється новими породами і підкреслюється дорогою збруєю. Інколи збруя коштує набагато більше, ніж сама тварина.

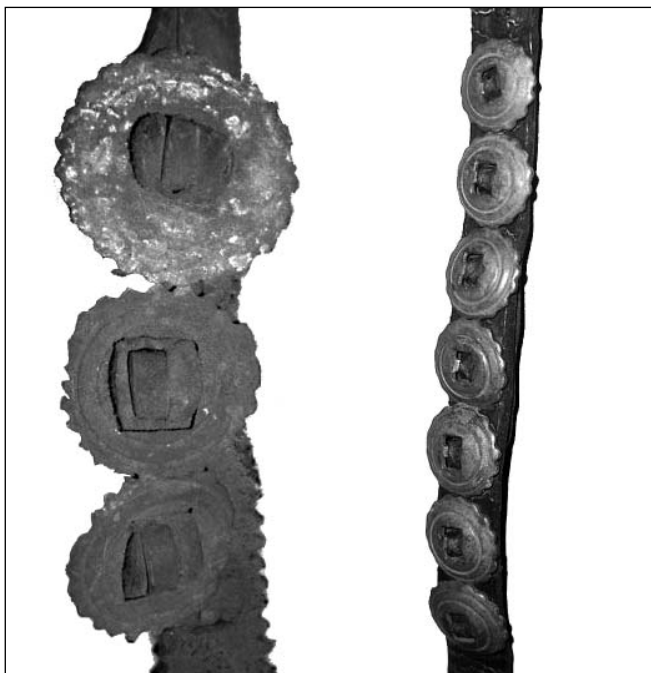
Знахідки кінських прикрас, які стали активно виготовлятися за часів бронзи, є розповсюдженими на теренах України. Якщо провести порівняльну статистику між кількістю виготовлених за весь час існування людини прикрас для коней та жінок, то перші, імовірно, матимуть перевагу. І це не дивно, бо кінь з коштовною збруєю був показником соціального стану чи належності до певної категорії людей, зокрема військової.

Дана розвідка присвячена декоративним елементам кінської збруї XVIII ст., що зберігаються в фондах Національного заповідника «Глухів». Всього зібрано близько 70 фрагментів, але про деякі з них ще й досі йде дискусія, чи є вони предметами кінського спорядження.

Автором статті було проведено дослідження, яке полягало у пошуку інформації щодо використання згаданих вище речей та проведення аналогій з сучасними елементами кінського спорядження. В еволюції як прикрас кінської збруї, як і інших предметів побуту простежується однакова тенденція: чим модніша річ, тим більше людей мають бажання її мати, що приводить до здешевлення виробу. Колись дорогі, індивідуальні, оздоблені золотом та сріблом, елементи збруї у XVIII ст. стають серійними і розповсюдженими.

Проблема атрибуції кінської збруї виникає, перш за все, в майже повній відсутності джерельної бази, а також у імовірності знайти оздоблене спорядження у задовільному стані, адже його шкіряні деталі швидко руйнуються і розкладаються в землі, що ускладнює з'ясування, де ж саме на них кріпилися металеві предмети.

У 2009 р. іркутськими археологами був знайдений елемент шкіряного ремня з трьома закріпленими на ньому гудзиками та кільцем на одному з країв [1]. З історичного досвіду відомо, що знаряддя праці та побутові речі, що використовуються людиною упродовж століть, постійно вдосконалюються. Змінюється форма, матеріали, але функціональні

Фрагмент шкіряного мартингалу (ліворуч) та ремінь, оздоблений гудзиками

особливості залишаються незмінними. Розгадати таємницю використання шкіряного ремня з кільцем та гудзиками допомогли провідні спеціалісти з кінного спорту. Їм виявився елемент кінської упряжі – мартингал. Це ремінь, що йде від вудил до нагрудника, щоб утримувати голову

Платівки з фондів НЗ «Глухів»

коня в потрібному положенні під час спортивних змагань і на полюванні.

Виникає питання: яку функцію виконували мартингали у XVIII ст.? Перш за все, їх використовували у кавалерії, щоб краще маневрувати кінськими під час бою. Гудзики ж мали декоративне призначення, тому закріплювались на шкіряний мартингал символічно. Імовірно, що при сильному натягуванні ремня вони відривались, бо зустрічаються одинично, при чому у багатьох регіонах.

Кінську «біжутерію», що зберігається у фондах заповідника, було поділено на декілька систематичних груп. Серед них кільця, накладки (платівки), пряжки та гудзики. Шукаючи аналоги та отримуючи консультації у спеціалістів, ми дізналися про функціональні особливості багатьох неатрибутованих речей, які до цього об'єднувалися загальною назвою «елементи кінської зброї». Серед кількох платівок були виділені ті, що виконували функцію брязкалец. Реміні, прикрашені такими накладками, не лише звертали увагу на себе, але й видавали легкий приємний дзвін.

Під час детального огляду платівок ми звернули увагу на кріплення, за допомогою яких вони монтувались на ремнях. Були виокремлені: ременеві кріплення, тобто повз платівку протягалися шкіряні ремінці; пришивний тип кріплення, коли накладки мали малі за діаметром отвори, що використовувались для пришивання ниткою до ремнів або інших елементів кінського спорядження; заклепковий тип (платівки на зворотній стороні мають одну або декілька заклепок, якими приклепувались до шкіряних ремнів). Заклепки могли також фіксуватися металевими шайбочками, про що говорить іржа на кінцях деяких з них.

Як з'ясувалося, платівки від зброї часто зустрічаються серед інших археологічних знахідок XVIII ст. Їх знаходять скрізь [2]. Причину такої розповсюженості слід шукати в особливостях кріплення. Абсолютно всі платівки заклепкового типу кріплення з фондів заповідника мають заклепки зі зношеними кінцями, без металевих шайбочок, отже були загублені. Так само ременеві і пришивні платівки губились, якщо рвався ремінь або нитки. Як з'ясувалося, накладки могли використовуватись і як «інвентаризаційні жетони», бо на деяких аналогах можна зустріти номери. За одним із припущень, їх позначали, щоб швидко визначити належність зброї, наприклад в кавалерійських конюшнях. Кожен солдат знав номер свого спорядження, яке було індивідуально підігнане до його коня, тому в разі швидкої мобілізації він міг з легкістю знайти зброю свого «помічника».

Як бачимо, платівки були не лише прикрасами. Маючи багатфункціональність, вони чомусь не знайшли застосування у теперішній час. Натомість, як у XVIII ст., так і у сучасному кінському спорядженні

широко застосовуються різноманітні кільця [3-4]. Навіть серед фондових кілець можна виокремити суто «прикраси» збруї, і ті, що виконували функцію кріплення. Невеликі за діаметром кільця, зроблені з мідного сплаву, скоріш за все використовувалися як прикраси. Через них проходили наскрізні ремінці для закріплення на збруї. Кільця більшого діаметру зі слідами зносу говорять про їх використання як елементу кріплення.

В ході дослідження нами проведено атрибуцію знахідок, з'ясовано їх функціональне призначення, налагоджено стосунки зі спеціалістами кінного спорту. Залучення мережі Інтернет дозволило швидко знаходити інформацію, спілкуватися з дослідниками, віртуально вивчати експозиції музеїв.

Посилання

1. <http://forum.habor.ru/index.php?showtopic=143&st=0&p=1407&>.
2. <http://museum.velizarjy.kiev.ua>.
3. Кючарианц Д. А., Раскин А. Г. Гатчинский дворец // Гатчина: Художественные памятники. – СПб., 2001 – С. 92-96
4. Сигизмунд Герберштейн. Записки о Московитских делах. – СПб., 1908 – С. 250.

*Шемшученко Ю.С.
Інститут держави і права
ім. В.М.Корецького НАН України*

ДО ПИТАННЯ УТВОРЕННЯ МУЗЕЮ ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОГО ПРАВА

Широко відомо, що право є великою соціальною цінністю. Воно забезпечує належний правопорядок у державі, регулює широкий спектр різноманітних суспільних відносин, захищає права і свободи громадян.

Історія розвитку права тісно пов'язана з виникненням і розвитком держави. Зараз у світі сформувалися різні системи права – романо-германська (континентальна), англо-саксонська, скандинавська, латиноамериканська, мусульманська, індуська, далекосхідна, звичаєвого права та деякі інші. Кожна країна обирає для себе ту або іншу систему права у залежності від її економічних, соціальних, антропологічних, історичних та інших особливостей. Разом з тим усі країни мають діяти як єдиний механізм відповідно до загальних норм і принципів міжнародного права.

Україна має багаті історико-правові традиції. Своїми коріннями вони сягають часів Київської Русі. Саме тоді з'явилися такі видатні пам'ятки вітчизняного права, як «Руська правда» Ярослава Мудрого, статuti Володимира Великого, договори Київської Русі з Візантією тощо.

Після занепаду Київської Русі українські землі на багато століть опинилися у складі інших сусідніх держав – Литви, Польщі, Росії. Це негативно позначилося на розвитку і української державності, і українського права. У цьому зв'язку свого часу побувала думка про те, що Україна до ХХ століття взагалі не мала ні своєї державності, ні свого права. Але для такої крайньої точки зору не було і немає достатніх підстав. На це ще у двадцятих роках минулого століття звернув увагу наш земляк, професор історії права М.Василенко. Він довів, що право може розвиватися як відносно самостійна категорія і в умовах «неповного» суверенітету державного утворення, входження його на засадах автономії до складу інших держав.

Саме це мало місце в Україні у часи Гетьманщини. У цей період, на думку М.Василенка, українське право набуло рис самостійної правової системи з її характерними особливостями, заснованими на місцевих звичаях¹.

Особливо плідним для розвитку українського права у частині Гетьманщини був його глухівський період. У Глухові, як резиденції кількох гетьманів і двох Малоросійських колегій, протягом майже всього ХVIII ст. відбувався нормотворчий процес. Гетьманами та Генеральною військовою канцелярією було видано десятки тисяч універсалів, декретів, ордерів, інструкцій та інших документів, якими регулювалися різноманітні сторони суспільного життя.

Тут же були проведені і перші кодифікаційні роботи з метою упорядкування і систематизації чинного українського права. Їх наслідками стали фундаментальні правові збірники (кодекси) – «Права, за якими судиться малоросійський народ» (1743 р.), «Суд і розправа в правах малоросійських» (1750 р.), «Екстракт малоросійських прав» (1786 р.) та ін. Ці збірники були підготовлені на високому професійному рівні і до наших днів залишаються важливими джерелами для вивчення українського права².

Подальший розвиток вітчизняної правової системи відбувався під впливом суспільно-політичних змін ХХ ст. Йдеться, зокрема, про Жовтневу революцію в Росії, добу Української Народної Республіки тощо. Потім був більш як 70-річний період радянської влади. У цей час право України було фактичним віддзеркаленням правової системи Союзу РСР.

Сучасний етап у розвитку українського права настав з проголошенням незалежності України у 1991 році. Зараз наша правова система розвивається за своїми власними закономірностями з урахуванням загальносвітового досвіду.

1. Див.: Василенко М.П. Вибрані твори: у 3 т. – К., 2006. – Т. 2. – С. 409-447.

2. Більш детально про це див.: Правознавча спадщина Глухівщини / за ред. Ю.С.Шемшученка. – К., 2008.